

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת בהר - בחקתי

"אל תקח מאתו נשך ותרבית" - מאמר ב

"וכי ימוך אחיד ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (בבהר כה לה)
"אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיד עמך"
 ע"כ (שם לו).

"את פספף לא תתן לו בנשך ובתרבית לא תתן אכלך" ע"כ (שם לו).

-א-

בספר כתב סופר עה"ת (שם לו) בד"ה אל תקח מאתו נשך ותרבית וכו', את כספך לא תתן וכו' (שם לו) אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם וכו' להיות לכם

לאלקים (שם לו). נ"ל לפרש, הנה ראיתי בספר אחד [לכאורה כוונתו למשי"כ בספר כלי יקר] שכתב טעם שאסר הכתוב ליקח נשך, כי מסיר בטחוננו מה'. כי הזרוע הוא ביד ה' אם יתן הגשם בזמנו, וכן הסוחר במסחרו אינו יודע אם ירוויח או יפסיד ועיניו אל ה', אבל מלוח בריבית בטוח לבו שירוויח, ושלא יהיה בר ישראל לוח רשע ולא ישלם לו (עיי' תהלים לו כא), ולכן אסרה התורה ליקח מישראל נשך. ומנכרי לא נאסר כי בנכרי הוא מסופק אם לא יפסיד ע"י שלא ישלם לו, ע"כ דבריו. והנה כתב רמב"ן כל הבטחות שהבטיח ה' בפרשת בחקתי הם על דרך נס בטבע, כי אין בטבע שאם ילך בחקות התורה שיהיה גשם ויצמיח ואם לא לא, עיין בו. והנה ארץ ישראל היא ארץ אשר ה' דורש אותה (עיי' עקב יא יב) ומושגח בהשגחה פרטית, על פי דרכי היושבים בה אם הם טובים ואם רעים, כדכתיב בפר' ראה וכו' ובפר' בחקותי. והנה זה עצמו מחזק לב האדם ומכריחו לעבוד ה', כשיודע אחר שטרח ויגע חרש זרע שאם לא יהיה לבו שלם עם ה' יהיה יגיעתו לריק, כי הגשם יעצר ולא יצמיח מאומה. אבל זה שמלוח בריבית בטוח לבו שירוויח ואין דבר המעורר לבבו ומכריחו לעבודת ה'. והנה תכלית יציאת מצרים וביאת ארץ ישראל היה לעבוד את ה', ולכן תלה את מחיתם בעושים רצונו או לא, כהנ"ל, ולזה המלוח בריבית לא יהיה דבר המעורר אותו לעבוד ה', וז"ש "אל תקח מאתו וכו' אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים", ותתחזק האמונה ע"י ישוב ישראל כמ"ש, וזה שמלוח בריבית אין לו תועלת משיבת ארץ ישראל כמ"ש, וק"ל, עכ"ל.

-ד-

בספר משך חכמה (שם לו-לח) את כספך וכו' לתת לכם את ארץ כנען. הנה, בכולהו שכתביא יציאת מצרים לא כתיב "לתת לכם את ארץ כנען". נראה משום דקאי על הך פרשה דכתיב בה "גר ותושב וחי עמך" (פסוק לה), דמזה ידעינן דגר תושב מצוה להחיותו, וכמו שדריש באיזהו נשך (בבא מציעא עא א עיין שם). וגר תושב אינו נוהג רק בזמן שהיובל נוהג (וערכין כט א), שכל יושביה יושבין עליה. ולכן אמר "אני ה' אלקיכם וכו' לתת לכם את ארץ כנען", היינו, שכל זמן שארץ כנען נתונה לכם וכל יושביה יושבים עליה, מצוים אתם להחיותו. הא בזמן שאין ארץ כנען נתונה לכם אין אתם מצוים להחיותו. מה שאין כן בציצית (שלח טו מא), ושרצים (שמיני יא מה), ומשקלות (קדשים יט לו), שאינן תלויים בארץ, עכ"ל.

-ה-

בספר כתב סופר (שם לו) את כספך לא תתן לו בנשך וכו' אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי וכו'. בילקוט [רמז תרס"ו] כל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים, וכל שאינו מקיים כופר ביציאת מצרים. נ"ל כונתו כי יקשה לאדם שילוח לחבירו משלו אשר עמל וטרח בו בחנם בלי שכר כסף, אבל כשיתבונן האדם כי אם יתן איש לרעהו מתן רב ויתנה עמו שאם יבוא אחד מבני ללות ממך תלוהו בחנם בלי מחיר, בודאי לא יקשה עליו, כי על מנת כן נתן לו הנותן את המתנה מעיקרא. וכן מי שמודה ביציאת מצרים שהשי"ת הוציא אותנו ונתן לנו כספם וזהבם על מנת שנלוה לכל איש מישראל בני אל חי בלי נשך ותרבית, למה יקשה עלינו לעשות כן, הלא על תנאי זה ניתנו לנו מעיקרא, אין זה אלא כופר ביציאת מצרים וכופר בטובה, וז"ש כל המודה ומקיים ריבית מודה ביציאת מצרים, עכ"ל.

בחזקוני (שם לו) את כספך ולא כספו של כנעני. וכן אמרו רז"ל (תוספתא ב"מ פ"ה ה"כ) כנעני שמנה את ישראל סנטר על מעותיו מותר לישראל אחר ללוות ממנו ברבית, עכ"ל.

ובכלי יקר (שם לו) בד"ה והזכיר לשון נשך ומרבית, כי אצל הלוח נקרא נשך, כי הריבית דומה לנחש עלי דרך הנושך בעקבו (עיי' ויחי מט יז), הנותן שריטה קטנה והולך ומבצבץ ונופח עד קדקודו, ומתחילה אינו ניכר עד עלות חמתו לאין מרפא. ואצל המלוח נקרא תרבית שמרבה הונו ורכושו לפי דמיונו, אבל באמת שלסוף נכסיו מתמוטטין. ונראה שמטעם זה לא הזכיר בכל הפרשה זו לשון "ומטה ידו" כי אם בזו הפרשה, כי בא להזהיר את המלוח שלא ימוט כדרך שמטה ידו של זה, פן תשוה לו גם אתה בהתמוטטות, כי דוקא מי שכספו לא נתן בנשך לא ימוט, אבל אם תתן אז תשוה לו גם אתה כי נכסיד מתמוטטין ואינן עולין אם תחשוב להרבות הונך בנשך ותרבית.

ומטעם הזה נאמר "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך", לא הזכיר לשון לו אצל המרבית כמו שהזכיר אצל הנשך, לפי שהנשך לבד לו ללווה אבל המרבית אינו לו ללווה אלא למלוה. ועל כן הזכיר אצל התרבית 'אכלך' ולא אצל הנשך לפי שהמלוה חושב להרבות הונו ומאכלו, כי לשון 'אכלך' אינו שייך כי אם על המלוה החושב לאכול מן הריבית, ולשון 'נשך' שייך יותר בכסף כי אין דרך העולם ליתן סאה חיטין על מנת שיוסיף לו קב בכל שבוע אלא בבת אחת קוצב לו ליתן חמשת סאה בעד ארבע ואם כן מרגיש הוא חסרונו מיד ואינו דומה לנחש הנושך שריטה קטנה, אבל בכסף המנהג להוסיף פרוטה בכל שבוע והוא דבר שאינו מרגיש בו. ואמר "וחי אחיד עמך כי גם אתה חיה תחיה לפי שנאמר ביחזקאל "בנשך נתן וגו' וחי לא יחיה" (יח יג), לפי שקפח פרנסתו של זה דומה כאילו המיתו על כן גם הוא חיה לא יחיה, אבל המסייע למחייטו דין הוא שחיה יחיה גם הוא לכך נאמר "וחי אחיד עמך", עכ"ל.

-ב-

"אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים" ע"כ (שם לו).

בספר שפתי כהן (שם לו) את כספך לא תתן לו בנשך. וסמך ליה אני ה', יאמר אתה חושב שהכסף והאוכל שלך, ולזה אמר כספך, לא כמו שאמר "נשך כסף נשך אוכל" (כי תצא כג כ), לזה אמר לא תחשוב שהוא כספך, "לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב ח), לזה סמך אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ונתתי את חן העם בעיני מצרים וכל אחד ואחד מישראל הוציא תשעים חמורים טעונים כסף וזהב.

שם: או יאמר "את כספך לא תתן לו בנשך". שאם אתה לוקח ממנו נשך ורבית, סוף שכספך יכלה ולוקחים אותו העניים שנאמר "מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו" (משלי כח ח), לזה אמר את כספך לא תתן לו בנשך, רוצה לומר בשביל הנשך ובשביל הרבית לא תתן אכלך, לפי שסוף סוף לא יהיה לך חונן, אתה חושב שאתה לוקח ממנו, אינו כן אלא אתה נותן לו, ולזה לא אמר את כספך לא תתן בנשך אלא אמר לא תתן לו, לו אתה נותן ואתה חושב שאתה לוקח, כמו שאמרו חז"ל (במדבר רבה כב ז) נקראו נכסים שנכסים מזה ונגלים לזה. עוד אמר "אני ה'" לומר שתלמדו ממני שעשיתי עמכם כמה טובות ולא לקחתי מכם לא נשך ולא רבית. עוד "אני ה'", לומר אתה לוקח הרבית כדי להרויח, אתה לא תקח ובטח בי שאני